

'Prettig om persoonlijker met de apotheker om te gaan'

Terminale patiënt heeft veel baat bij begeleiding farmabuddy

PW16 - 21-04-2017 | door Frans van den Houdt

Al ruim tien jaar knokt Lieuwe Fiesler tegen prostaatkanker, wat hem veel energie kost. Nu hij is gekoppeld aan een farmabuddy die hem intensief begeleidt, gaat het veel beter met hem. Zijn zelfvertrouwen is toegenomen, zijn humeur verbeterd. “Een eyeopener dat de apotheek deze zorg verleent.”

Lieuwe Fiesler (72) heeft alles al geregeld voor zijn crematie; hij wil dat zijn vrouw en twee dochters zijn as uitstrooien over een veldje nabij het Grevelingenmeer, waar hij met zijn gezin graag tochtjes maakte met hun zeilboot. Hij vertelt het zakelijk en tot in detail aan de eettafel in zijn huis in hartje Breda, in aanwezigheid van zijn vrouw Marijke en apotheker Suzan Woltermann.

Toch voelt hij zich de laatste maanden beter dan ooit. Mede door toedoen van Suzan Woltermann van Apotheek van den Bergh, die prostaatkankerpatiënt Fiesler includeerde in het farmabuddyproject waaraan zij meedoet. Fiesler: “Dankzij de apotheek en het palliatieve team van het Radboudumc hebben we nu de hele zaak goed gesaneerd en gaat het een stuk beter met me dan eind vorig jaar. Een wereld van verschil. Toen dacht iedereen: dat duurt niet lang meer. Ik was er helemaal klaar mee. Wilde resoluut stoppen met alle medicatie. Ik knok al ruim tien jaar tegen deze ziekte en dat kost veel energie. Met mijn gezin en huisarts heb ik toen ook gesproken over euthanasie.”

Geanonimiseerd

Woltermann had al de nodige ervaring opgedaan met palliatieve zorg – haar apotheek levert aan het Hospice Breda – toen ze hoorde van het buddyproject van SIR Institute for Pharmacy Practice and Policy in Leiden. “Ik wist meteen: daar wil ik aan meedoen.” Na drie cursusdagen ging ze in juni 2016 van start met het project; zes buddy’s (Woltermann en vijf assistenten) hebben zich tot nu toe ontfemd over acht terminale patiënten, van wie er drie zijn overleden.

De buddy’s zijn vast aanspreekpunt; ze zijn tot in detail op de hoogte van het stadium waarin de ziekte zich bevindt en de medicatie van de patiënt, zodat zij snel kunnen inspelen op veranderingen en adviezen kunnen geven. Ook over voeding en diëten. Alle betrokkenen zijn positief; mensen hoeven niet steeds opnieuw hun verhaal te doen, worden in de apotheek met voorrang geholpen en kunnen in geval van nood snel op hulp rekenen. Dat hun gegevens en ervaringen worden gebruikt voor een onderzoek van VWS vindt niemand een probleem, verzekert Woltermann. “De opleiding van onze patiënten is overwegend hoog, ze werken graag mee aan onderzoek. Ze vinden het belangrijk dat anderen later ook iets aan de uitkomsten hebben.”

Deelname aan het onderzoek betekent voor Woltermann een jaar lang een dubbele administratie: alle patiëntgegevens voor het onderzoek worden geanonimiseerd ingevoerd, in het dossier van de apotheek gebeurt dat met naam en toenaam. Nieuwe patiënten worden op basis van hun medicatiegebruik geselecteerd. “Als ik bij de receptcontrole veel opiaten voorbij zie komen, ga ik bellen om te polsen wat er precies aan de hand is. Afhankelijk van de situatie vraag ik of ze aan een buddy gekoppeld willen worden.” Als de patiënt – meestal na enige tijd van bezinning – wil

meedoen, vindt de intake plaats met het invullen van een vragenlijst en begint de intensieve begeleiding. Daarmee worden soms gevaarlijke combinaties uit het medicatiegebruik gefilterd.

“Soms gaan mensen zelf dokteren”, zegt Woltermann en wijst op een mevrouw die een maximale dosis meloxicam gebruikte en daarnaast diclofenac (100 mg/dag), die ze op eigen houtje bij de drogist had gekocht. Ze slikte dit op advies van de dokter, had ze tegen Woltermann gezegd. “Maar ik, eigenwijs, ging het checken en hoorde van de arts dat hij dacht dat ze af en toe een tabletje nam, niet dagelijks twee NSAID's in hoge dosering. Ik heb voorgesteld over te stappen op diclofenac in bijna maximale dosis. Van haar huisarts kreeg ik toen de vrije hand om de medicatie aan te passen.”

Uitzaaiingen

Zijn lichaam is net een krentenmik, zegt Fiesler. “Overall in mijn botten zitten uitzaaiingen, je kunt je niet voorstellen hoeveel.” Dat proces begon ruim zes jaar geleden. Vier jaar eerder was al prostaatkanker gesignaleerd, maar hij was toen nog schoon. Voor zijn behandeling kwam hij uiteindelijk in het Radboudumc terecht. Wat volgde was een hormoonkuur, chemokuur, bestralingen en recentelijk een radioactieve kuur middels injecties. Met daarnaast dagelijks heel veel pillen. Ook voor zijn hart, want hij heeft al jaren last van hartritmestoornissen. “Ik loop met een pacemakertje rond, om het leven makkelijker te maken.”

Toen hij het buddysysteem kreeg uitgelegd, zei hij er meteen ja tegen, vertelt Fiesler. Hij had zich altijd al open en kwetsbaar opgesteld over zijn ziekte en medicatie. “Het leek me prettig om wat persoonlijker met de apotheker om te gaan.” Deze benadering bevalt hem goed. Bijvoorbeeld als het erg druk is in de apotheek. “Dan is het prettig dat ik sneller geholpen word en niet te lang hoeft te wachten, want mijn conditie is nul-komma-nul.”

Om te voorkomen dat anderen die wel moeten wachten boos worden, kunnen buddy-patiënten te allen tijde via een zijingang naar binnen, legt Woltermann uit. “Dan doen we alsof ze een afspraak hebben.”

Dat geldt trouwens ook voor mantelzorgers, zoals Fieslers echtgenote Marijke. Zij memoreert aan de periode eind 2016 dat het heel slecht ging met haar man. Hij liep helemaal leeg, zegt ze, moest continu overgeven. Fiesler: “Ik liep met een emmertje rond in huis. Kon geen medicatie binnenhouden. Alles wat erin ging kwam er weer heel snel uit. In een maandje tijd was ik vele kilo's kwijt.” Kort voor sluitingstijd rende zijn vrouw in paniek naar de apotheek. “Jullie hebben nog gebeld met de huisarts, die ook dichtging”, zegt Marijke Fiesler tegen Woltermann, die er bij de huisarts op had aangedrongen een metoclopramide-zetpil te mogen meegeven om de acute nood te lenigen. “Die avond is er nog iemand van de huisartsenpost langs geweest om te zien wat er aan de hand was. Gelukkig viel het mee, maar het was erg fijn om snel geholpen te worden.” Fiesler: “Het heeft zo goed geholpen dat we onlangs nog elf dagen op vakantie naar Gambia zijn geweest.”

Het was toen dat Woltermann hem een appje stuurde met een medicatieadvies. Bij hoge uitzondering, want ze zou het niet opnieuw doen, verzekert ze. “Het was een noodgreep. Ik vind een appje aan de patiënt een stap te ver wat privacy betreft. Een e-mail is veel laagdrempeliger en dus geschikter.” Fiesler had er geen enkel probleem mee en zegt het sowieso “ongelooflijk en absolute onzin” te vinden dat privacybezwaren de invoering van een elektronisch patiëntendossier in de weg staan.

De slechte periode in december werd direct veroorzaakt door eigenmachtig optreden van Fiesler. “Hij is wel een beetje eigenwijs”, verduidelijkt Marijke ten overvloede. Door zijn radioactieve therapie met radium-223 ging het aanvankelijk zo goed met haar echtgenoot dat hij besloot niet langer fentanylpleisters te gebruiken. Na overleg met het Radboud, voegt Fiesler eraan toe. “Je kunt het proberen”, hadden ze tegen hem gezegd. Was eigenlijk heel stom, reageert zijn vrouw. “Zodra jij de handel eraf gehaald had, ging het helemaal mis.” Ook Woltermann vond het erg onverstandig en begeleidde de patiënt vervolgens intensief bij het opnieuw opbouwen van de pijnmedicatie. Fiesler zegt zijn lesje geleerd te hebben.

Eyeopener

Nee, natuurlijk wist hij niet dat de apotheker ook deze intensieve zorg verleende aan terminale patiënten, benadrukt hij. “Het was een eyeopener.” Dat het nu zo goed met hem gaat heeft misschien niet alles, maar wel veel te maken met het buddyproject. “Het is een geruststelling dat de apotheker, maar ook de assistent, zo serieus met je medicatie bezig is. Dat geeft zelfvertrouwen. Dat je niet alleen een nummer bent dat al tien jaar medicijnen komt ophalen in de apotheek. Dat als het ene geneesmiddel schuurt met het andere er naar een nieuw middel wordt gezocht. Die intensieve begeleiding draagt bij aan mijn goede humeur.”

Woltermann bevestigt naast de medicatie ook de kwaliteit van leven van haar patiënten te bewaken en met hen te bepreken. Zo bleek de mevrouw die diclofenac gebruikte op een gegeven moment zestien uur per dag te slapen. “Ze was grotendeels pijnvrij, maar omdat er weinig meer te genieten viel, vond ze het leven geen zin meer hebben. Samen zijn we op zoek gegaan naar een oplossing. Nu is mevrouw een weekje op vakantie in het buitenland. Dat geeft mij een heerlijk gevoel.”

Monter

Hij plukt elke dag dat het goed met hem gaat, zegt Lieuwe Fiesler monter. Het glaasje wijn waarvan hij vroeger zo'n liefhebber was, hoeft hij niet meer zo nodig. Maar hij eet alles, aangevuld met drinkvoeding, al is zijn smaak vanwege de vele medicijnen wel veranderd. Ze hebben net weer een caravan gekocht (de vorige hadden ze vorig jaar verkocht toen het zo slecht met hem ging) om in juni mee naar Zuid-Frankrijk te rijden. Marijke: “Jouw leven bestaat uit mijlpalen.”

Uit het overzicht van contactmomenten tussen farmabuddy en patiënt:

(...) Pijn komt in alle hevigheid terug na stoppen met opiaten. Patiënt heeft op eigen initiatief fentanyl opgestart in combinatie met oxycodon 5 en 10 mg. Door te snel te hoge doses oxycodon in te nemen vanwege de extreme pijn, lijkt hij ileus-klachten te ontwikkelen.

(...) Situatie verbetert snel dankzij hulp huisarts en het palliatieve team van Radboud. Mogelijkheden van bijvoeding besproken vanwege gewichtsverlies, maar daar lijkt patiënt nog niet aan toe. Vraag mij af of de lage dosering Lyrica de erge misselijkheid veroorzaakt. Adviseer enkele dagen te stoppen; de pijn is ten slotte onder controle met fentanyl en paracetamol. Ook geadviseerd de hoge dosering calcium-vitamine D middels bruistabletten (3 × daags 1000 mg/880 IE) om te zetten in kauwtabletten. Daarnaast voorgesteld voor enige tijd standaard 3 × daags Primperan-zetpillen te gebruiken tegen de misselijkheid, in de hoop dat de eetlust toeneemt.

(...) Braken/visusstoornissen kunnen ook veroorzaakt worden door te hoge spiegel flecaïnide, gezien de sterke gewichtsafname van de patiënt. Gebeld met cardioloog van het Radboud. Een dosisverlaging wordt uitprobeerd.

Terminaal zieken zoveel mogelijk ontlasten

Apotheek Stevenshof in Leiden begon in 2008 als eerste apotheek in Nederland met farmabuddy's. In 2016 ging met subsidie van VWS (in het kader van het programma 'Verspilling in de zorg') een pilot van start met zestien apotheken, dit jaar uitgebreid met nog eens zestien apotheken. “We

monitoren nu welke apotheken het farmabuddyproject goed op de rails hebben en verder kunnen zonder onze ondersteuning”, aldus Sonia Amini van SIR Stevenshof.

De deelnemende apotheken doen mee aan onderzoek, dat onder meer het effect van deze zorg op de beleving van de patiënt en mantelzorger in kaart wil brengen. Ook wordt gekeken naar de samenwerking tussen apotheekbuddy's en andere zorgverleners en worden veranderingen in medicatie en hulpmiddelen nauwkeurig gevolgd.